

אליעזר שביד

**דרשות על פרשות השבוע
האקטואליות של תורת משה**

חלק ב: פרשות ויקרא, במדבר, דברים

The Michael Rosenak Library for Jewish Education
The Melton Centre for Jewish Education The MOFET Institute
The Hebrew University of Jerusalem Research, Curriculum and Program
Development For Teacher Educators

Eliezer Schweid

**Studies of the Weekly Torah Portions: The Relevance of
Moses' Philosophy for Our Time**

העורך הראשי: ד"ר אשר שקדי, האוניברסיטה העברית בירושלים
עורכת שותפה: ד"ר יהודית שטיימן, מכון מופ"ת

הוועדה האקדמית: פרופ' יונתן כהן – יושב ראש
ד"ר אילון אדלשטיין
ד"ר חנוך בן פזי
פרופ' זאב הרווי
ד"ר אבינועם רוזנק
ד"ר יהודית שטיימן
ד"ר אשר שקדי

הפקה: רכס פרויקטים חינוכיים בע"מ
עריכה לשונית: רחלי גליקמן
עריכה גרפית: רחל שמיר

עשינו כמיטב יכולתנו לאתר את בעלי הזכויות של כל חומר ששולב בספר ממקומות
חיצוניים. אנו מתנצלים על כל השמטה ו/או טעות. אם אלה יובאו לידיעתנו נפעל לתקן
במהירות הבאות.

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט
בכל דרך או אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר, כל חלק שהוא מספר זה.
שימוש מסחרי, מכל סוג שהוא, בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות
מפורשת בכתב מן המו"ל.

© כל הזכויות שמורות למרכז מלטון ולמכון מופ"ת

מסת"ב 1-203-558-965-978 ISBN

יצא לאור בשנת תשע"ז-2017

לרעייתי, לבני, נכדי וניני - שהם בונותי וכוני -
"שלום רב לאהבי תורתך ואין להם מכשול".

תוכן העניינים

7	דרשות ספר ויקרא
9	פרשת "ויקרא"
23	פרשת "צו"
33	פרשת "שמיני"
49	פרשת "תזריע-מצורע"
59	פרשת "אחרי מות"
73	פרשת "קדושים"
89	פרשת "אמור"
105	פרשת "בהר סיני"
117	פרשת "בתקותי"
121	דרשות ספר במדבר
123	פרשת "במדבר"
129	פרשת "נשא"
137	פרשת "בהעלותך"
151	פרשת "שלח לך"
161	פרשת "קורח"
173	פרשת "חוקת"
187	פרשת "בלק"
203	פרשת "פנחס"
217	פרשת "מטות"
231	פרשת "מסעי"
247	דרשות ספר דברים
249	פרשת "דברים"
267	פרשת "ואתחנן"
283	פרשת "עקב"
303	פרשת "ראה"

321	פרשת "שופטים"
335	פרשת "כי תצא"
347	פרשת "כי תבוא"
361	פרשת "ניצבים"
377	פרשת "וילך"
387	פרשת "האזינו"
403	פרשת "וזאת הברכה"

דרשות ספר ויקרא

פרשת "ויקרא"

תורת כוהנים: הקורבן והכפרה

ספר שמות מתעד בסופו התרוממות שנייה של עם ישראל לגובה המיתולוגי של ברית סיני בינו לה' אלוהיו: מלאכת הקמת אוהל מועד בתרומותיהם ובהתנדבותם של כל בני העם ובנותיו נשלמה, וה' השרה את שכינתו בתוכו. שני ייעודים נועדו למשכן בהקשר זה. כאוהל מועד הוא נועד להיוועדות בין ה' למשה, להורות לו את חוקיו ואת מצוותיו, ולגבות את סמכותו כמלך ישראל תחתיו, וכמשכן נועד לעבודת הכוהנים באמצעות סמליו: ארון הקודש ובו שני לוחות הברית, הפרוכת וכרובי הזהב, מגורת שבעת הקנים, שולחן לחם הפנים והמזבחות לקורבנות ולמנחות ולקטורת. אוהל מועד תפקד כארמון המלך האוכף את חוקיו על העם, על מנהיגו ועל מצביאו, מלמעלה כלפי מטה, ואילו כמשכן תפקד כמקדש שבו יעבדו הכוהנים את ה' בשם העם מלמטה כלפי מעלה. מבחינת העם, נעשה משה למנהיג המייצג את סמכות השלטון הפוליטי, האוכף חוקי תבונה וקובע מדיניות בימי שלום ובימי מלחמה, ואילו אהרון ובניו נעשו למנהיגי העם המרוממים ומקרבים אותו אל ה', על ידי המחשת נוכחותו בתוך עמו, כדי שירגישו את קרבתו התומכת, האוהבת והמברכת. משה ייצג אפוא את היחס של האל לעמו והעם אל אלוהיו, כזיקה בין מלך לעבדיו. ואילו אהרון ובניו ייצגו את היחס של האל לעמו והעם אל אלוהיו כזיקת הגומלין בין אב לבניו או כאיש לאשתו. במשכן נפגשו שני תפקודי המנהיגות הללו, המשלימים זה את זה אך מנוגדים זה לזה, שעל כן לא יוכלו להתמלא על ידי איש אחד, אלא רק על ידי שניים המתואמים ביניהם, שכל אחד מהם עצמאי בתחומו, ואינו מתערב בתחומי זולתו: מנהיגות שלטת מזה, ומנהיגות מחנכת מזה. משה הקריין כשליט את יראת ה', ואהרון הקריין כמחנך את אהבתו. משה תבע מן העם

משמעת ורצון מכוון לרצון ה', ואילו אהרון הביע בשם העם את מצוקותיו, ביקש את צרכיו, שאל את משאלותיו, קירבו אל ה' באהבה, והשפיע עליו את ברכתו על ידי פולחנים וטקסים סמליים שהיו שיח של אהבה בין ה' לעמו, ובאמצעותו חווה העם בשבתותיו ובחגיו בהטרמה את השמחה ואת האושר שבהגשמת ייעודו בעתיד הרחוק כחויית שיא מיתולוגית-אידיאלית בהווה.

מן ההווה המיתולוגי המתועד בסיום ספר שמות נדרש אפוא המשך סיפור יציאת מצרים בשני כיוונים ועל שני מישורים שונים: א. המשך הסיפור ההיסטורי הפונה אל העתיד: הולכת העם המאוחד והמלוכד כ"צבא עם" וכ"צבא עבודה" לכבוש את ארץ כנען, להתנחל בה, ולייסד את ממלכת ישראל על אדמתה. ב. המשך עבודת ה' בהווה. בכל יום מימי השבוע, בשבתות, בראשי חודש, בחגים ובמועדים, בשמיטות וביובלים. שתי מטרות אלה משולבות זו בזו. האחת, מנקודת הראות ההיסטורית, מתוך השאיפה שכל הארץ תהיה בעתיד הרחוק מקדש לה' וכל האנושות תעבוד אותו ותזכה בקרבתו. והאחרת, מנקודת הראות המיתולוגית-הוויית ונצחית, מתוך השאיפה לחוויית קרבת האל התמידית שתאפשר לעם לבטוח בה' ולשאת בכל סבלות הדרך, עליותיה ומורדותיה, עד שייעודו יתגשם באחרית ימים מיתולוגית: בכל יום מימי השבוע, בכל שבת, בכל ראש חודש, בכל חג ובכל מועד – במסלול המתחדש של היממה, השבוע, החודש, השנה, השמיטה והיובל, יוכלו כולם להתרומם ולחוות את קרבת האל, כל יחיד ויחידה במדרגה האפשרית להם, מבחינת כישרונם ושאר רוחם ומבחינת תנאי חייהם.

המשך הסיפור ההיסטורי מתועד בספר במדבר, ואילו המשך הסיפור של ההתחדשות וההתקדשות בהווה מתועד בספר ויקרא. המחקר הפילולוגי-היסטורי של זמננו קובע שספר ויקרא, המכיל את "תורת הכהנים", הוא המאוחר ביותר מבין ספרי תורת משה, מבחינת הכתיבה ומבחינת העריכה הקאנונית. זמן כתיבתו ועריכתו לדעת החוקרים הוא בימי הבית השני, והוא נכתב על יסוד מסורות הכהנים מימי הבית הראשון. פירוש הדבר שבמקור בא ספר במדבר אחרי ספר שמות, אך החכמים, עורכי הקאנון בימי הבית השני, שיבצו את ספר ויקרא בין ספר שמות לספר במדבר. קריאה רצופה של הספרים שמות ובמדבר מאשרת הנחה זו. ספר במדבר נפתח ב"מפקד

שמות" שערך משה, אחרי שהשלים את הקמת המשכן, כדי לארגן את העדה כ"צבא העם" וכ"צבא העבודה" לקראת העלייה אל ארץ כנען לרשתה. זהו ההמשך הרצוף של סיפור יציאת מצרים, לפי ספר שמות. הרי זאת גם הייתה ההוראה שקיבל משה מה' אחרי ענישת העם על חטא העגל. יתרה מזו, הקורא את ספר במדבר אחרי ספר שמות לא ירגיש בחסרון ההוראות הניתנות לכוהנים בספר ויקרא. החקיקה הכללית המתייחסת לכוהנים: זהותם, זכויותיהם, חובותיהם ותפקידיהם ודרך הקדשתם, ניתנת בספרים שמות ובמדבר, והיא מספיקה מבחינת ההוראה הנחוצה לכל בני ישראל, כדי שידעו מהי חובתם לכוהנים ולמשכן, וכיצד עליהם להשתתף בפולחן סביב המשכן, שהרי למשכן עצמו יכלו להיכנס רק הכוהנים שהקריבו את הקורבנות בחצר הגדורה תחת כיפת השמים. אכן בספרים שמות ובמדבר, וגם בספר דברים, לא נמצא את ההוראה המקצועית הנחוצה לכוהנים וללוויים במילוי תפקידיהם. ספר ויקרא מוקדש אפוא להוראה המקצועית, ונועד במקור לכוהנים בלבד. חכמי התורה שבעל פה הגדירו אותו על יסוד זה כ"תורת כוהנים". אולם בימי הבית השני החילו חכמי התורה שבעל פה את דיני הטהרה והטומאה ואת דיני הכשרות של הכוהנים על כל בני ישראל, באשר ממלכת ישראל הנאמנה לתורה נדרשת להיות "ממלכת כוהנים", ועם ישראל על ידי נאמנותו לתורה, נדרש להיות ל"גוי קדוש". לצורך זה שילבו אפוא חכמי התורה שבעל פה את ספר ויקרא בקאנון של ספרי תורת משה, במקום המתאים לו ביותר.

החיבור הסיפורי בין ספר ויקרא לספר שמות נראה טבעי. משה השלים את הקמת המשכן. ה' ירד אליו בעמוד הענן. בהתוועדויות הראשונות ביניהם הורה ה' למשה את תורת הכוהנים, כדי שיוכל להכשירם לשליחותם. זה היה תפקידו כנביא ולא כמלך. רק הוא כנביא יכול לדעת כיצד ה' רוצה שהכוהנים יעבדו אותו, כדי למנוע את עבודתו על פי דעתם האנושית. רק נביא בדרגתו של משה היה מוסמך להנחיל לכוהנים את הוראות ה' לעבודתו בדרך הטובה בעיניו, ולקדש אותם לעבודתם במשכן. בשני מובנים אלה נדרש אפוא משה לתפקד גם ככוהן-על. אולם רק באורח חד-פעמי. אחרי הוראתם וקידושם עמדו הכוהנים ברשות עצמם כמייצגי עם מזה, וכממונים על ידי ה' עצמו לעבוד אותו מזה, והם תפקדו במקביל למשה,

הוא כמלך: מלמעלה כלפי מטה, והם ככהנים: מלמטה כלפי מעלה. כיוון שהיו מתנות העם לה' תחת כל בכורותיו, זכו הכהנים מבית אהרן בזכות יתרה על זו של משה: היא הזכות המשפחתית-שבטית להעביר את הכהונה כירושה לבניהם אחריהם.

סיפור המסגרת של ספר ויקרא ממשיך אפוא את הסיפור של ספר שמות על ירידת ה' לשכון באוהל מועד, בעמוד הענן שכיסה אותו. ספר ויקרא נפתח בהיוועדות הראשונה בין ה' למשה באוהל מועד: "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאוהל מועד לאמור: דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם:

אדם כי יקריב מכם קורבן לה' מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן, תקריבו את קורבנכם" (ויקרא, א, 1-2). נושא ההוראה הראשון הוא תפקידם העיקרי של הכהנים: להקריב לה' קורבנות בשם בני עמם, לכפר על חטאיהם, להודות לאלוהיהם, ולשמוח בחגיהם. הפתיחה במילים "ויקרא אל משה", הנותנת לספר ולפרשתו הראשונה את שמם, היא

א וִיקְרָא אֶל-מֹשֶׁה; וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֵלָיו, מֵאֹהֶל מוֹעֵד
לֵאמֹר. ב דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל, וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם,
אָדָם כִּי-יִקְרִיב מִכֶּם קֹרְבָן,
לַיהוָה--מִן-הַבְּהֵמָה, מִן-
הַבָּקָר וּמִן-הַצֹּאן, תִּקְרִיבוּ,
אֶת-קֹרְבַנְכֶם. (ויקרא א,
א-ב)

מבנית. ספר ויקרא הוא רצף של "קריאות" שה' קורא למשה הנועד איתו. כולן התקיימו באוהל מועד בפרק הזמן שבו חנו בני ישראל לרגלי הר סיני, כדי להקים את המשכן, ולהיערך לקראת העלייה לארץ כנען. על רקע זה נכון להגדיר את ספר ויקרא כספר חינוך הכהנים למילוי תפקידם בקודש, ובמובן הכולל - בשביל כל בני ישראל - כספר שנועד לחינוך לחיי קדושה. בהקשר זה נשים לב, הכהונה היא אמנם מקצוע, מלאכה ככל המלאכות. אבל להבדיל מכל המלאכות שהיו נחוצות ליצירתו של המשכן וכל אביזריו, עבודת הכהנים הייתה עבודת קודש תמידית. עבודה כזאת מחייבת הודעות של כל האישיות בכל תחומי הפעילות במקדש ומחוצה לו, לאורך כל היממה. כלומר, כהונה היא גם אורח חיים של התקדשות. לפיכך חלות על הכהנים מצוות של קדושה ריטואלית טהורה מכל טומאה, וקדושה מוסרית חפה מכל חטא ומכל אשמה. זוהי הסיבה שבגללה הורו

חכמי התורה, שביקשו כאמור להחיל את קדושת הכוהנים על כלל ישראל, להתחיל את לימוד תורת ישראל לכל ילדי ישראל דווקא בספר ויקרא ולא בספר בראשית, המלא סיפורים מושכי לב, אבל המעוררים הרבה קושיות מוסריות על התנהגות אבות האומה ואימותיה.

ג אִם-עֹלָה קָרְבָּנוּ מִן-
הַבָּקָר, זָכָר תָּמִים יִקְרִיבוּנוּ;
אֶל-פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד,
יִקְרִיב אֹתוֹ, לְרֹצְנוֹ, לִפְנֵי
יְהוָה. ד וְסֹמֵךְ יָדוֹ, עַל-רֹאשׁ
הָעֹלָה; וְנִרְצָה לוֹ, לְכַפֵּר
עָלָיו. ה וְשָׁחַט אֶת-בֶּן
הַבָּקָר, לִפְנֵי יְהוָה; וְהִקְרִיבוּ
בְּנֵי אֹהֶרֶן הַכֹּהֲנִים, אֶת-
הַדָּם, וְזָרְקוּ אֶת-הַדָּם עַל-
הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב, אֲשֶׁר-פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד. ו וְהִפְשִׁיט,
אֶת-הָעֹלָה; וְנִתַּח אֹתָהּ,
לְנִתְחֶיהָ. ז וְנִתְּנוּ בְּנֵי
אֹהֶרֶן הַכֹּהֵן, אֵשׁ--עַל-
הַמִּזְבֵּחַ; וְעָרְכוּ עֵצִים, עַל-
הָאֵשׁ. ח וְעָרְכוּ, בְּנֵי אֹהֶרֶן
הַכֹּהֲנִים, אֶת הַנִּתְחִים,
אֶת-הָרֹאשׁ וְאֶת-הַפָּדָר--
עַל-הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל-הָאֵשׁ,
אֲשֶׁר עַל-הַמִּזְבֵּחַ. ט וְקָרְבוּ
וּכְרָעוּ, יָרַחַץ בְּמַיִם;
וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת-הַכֹּל
הַמִּזְבֵּחַהּ, עֹלָה אִשֶׁה רִיח-
נִיחֹחַ לַיהוָה. (ויקרא א,
ג-ט)

נושא הקריאה הראשונה של ה' למשה הוא תפקידם העיקרי של הכוהנים: הקרבת הקורבנות שבני ישראל ירצו להקריב לה' על המזבח, שיוצב בחצר המשכן מול פתחו. בהמשך הפסוקים המצוטטים לעיל מוגדרת מהותו של הקורבן על ידי תיאור דרך עשייתו: "אם עולה קורבנו מן הבקר, זכר תמים יקריבנו. אל פתח אוהל מועד יקריב אותו, לרצונו לפני ה', וסמך ידו על ראש העולה, ונרצה לו לכפר עליו. ושחט את בן הבקר לפני ה', והקריבו בני אהרון הכוהנים את הדם, וזרקו את הדם על המזבח סביב אשר פתח אוהל מועד. והפשיט את העולה, וניתח אותה לנתחיה, ונתנו בני אהרון הכוהן אש על המזבח, וערכו עצים על האש. וערכו בני אהרון הכוהנים את הנתחים: את הראש ואת הפדר על העצים אשר על האש אשר על המזבח. וקרבו וכרעו ירחץ במים, והקטיר הכוהן את הכול המזבחה. עולה אשה ריח ניחוח לה" (שם, שם, 3-9).

לפי תיאור זה קורבן "עולה"

הוא פר "תמים" (שלם בלי כל מום), שהכוהנים יעלו אותו על המזבח, והוא יישרף כולו ועשנו יעלה השמימה (לצורך זה המזבח ניצב בחצר המשכן תחת כיפת השמים). הפסקה המצוטטת לעיל מציגה את הקורבן כצורכו של האדם המתעורר להקריב. בהמשך יתברר גם מהו הצורך המניע אותו. השאלה הנשאלת היא: מה ביקש ה' לעצמו בהיענותו לצורכו של העם לעבדו? התשובה ניתנת במילים: "עולה אשה ריח ניחוח לה". הפירוש: קורבן העולה הוא "אשה" (בשר שרוף באש) המעלה ריח טוב, מהנה ומשמח, השמימה (מקום מושבו הקבוע של האל הבורא שממנו הוא "יורד" לשכון במשכנו במחנה ישראל). את הריח הזה מריחים מקריבי הקורבן והעם הסובב אותם, ורוחם מתרוממת בשמחה. כך הם יודעים שהעשן המעלה את הריח הטוב השמימה מהנה את האל ה"מריח" אותו ומשמחו. זוהי דרך של תיאור מטפורי, המבטא את ההבדל בין ההבנה האלילית של מהות הקורבן להבנתו באמונת הייחוד המונותאיסטית. עובדי האלים, שהם כוחות טבע מצוירים בדמות בני אדם ענקיים, חושבים שהאלים זקוקים כמוהם למזון ולשתייה, ואותם הם מספקים להם בקורבנות ובמנחות. ואילו בני ישראל יודעים שה' אינו אוכל ואינו שותה, ואינו זקוק לבני אדם שיספקו לו מזון, אך הוא זקוק לבני האדם שיעבדו אותו עבודה המבטאת את תלותם בו, יודו לו על הטוב שהוא גומל להם, ישבחו ויהללו אותו, ויצייתו לחוקיו ולמצוותיו, וכך יעזרו לו לתקן את הבריאה הארצית ולהשלימה. לאמור, ה' זקוק לקורבנות שבני האדם זקוקים להם, כדי למשול ביקום שלו העניק קיום עצמי, ובבני האדם שלהם העניק יכולת של חשיבה, יצירה ובחירה.

נשים עתה לב לכך שהצטרפות ה' לעבודת האדם היא אוניברסלית. בפסוקי פתיחת הפרשה נאמר: "אדם כי יקריב" ולא "בן ישראל כי יקריב". זהו דיוק חשוב. הצורך לעבוד את ה', וצורכו של ה' שיעבדו אותו, חלים על כל בני האדם, באשר כולם נבראו בצלמו ונועדו לתקן את יקומו הארצי. לפיכך גם בני ישראל צריכים לעבדו, לא רק באשר נבחרו לעבודתו אלא באשר הם בני אדם.

הסיבה נלמדת מן המצוטט בהמשך: לפני שחיטת הפר צריך האדם המקריב את ה"עולה" לסמוך את ידיו על ראש הפר, כי בזה "נרצה לו לכפר עליו". הצורך האנושי המניע את האדם להקריב "עולה" לה', הוא אפוא הצורך לכפר על חטאיו. זוהי כאמור הצטרפות אנושית אוניברסלית. יצר לב

האדם רע מנעוריו ומשיאו לחטוא. החטאים הנובעים מיצרי הגוף מזהמים את נפש האדם, האצולה מרוח אלוהים. הם משקעים אותה בטומאתם וברוע המוסרי הנובע מהם. אם לא יחזור בתשובה וחטאו לא יתכפר, אם הכתם בנפשו השכלית לא יתכבס ויימחק, תחשיך נפשו ותרשיע. הרוע ישתלט עליה, והיא תיכרת מעמה ותאבד. סמיכת הידיים על ראש הפר מזהה סמלית את תודעת עצמו הגופנית-נפשית של המקריב עם פרו מקנת כספו, כדי שיעלה על המזבח כחלופה המייצגת אותו לפני ה', ויביע את רצונו לתרום את חייו לעבודתו. כלומר, להקריב את עצמו לה' בעודו חי על ידי קיום כל מצוותיו. לשם כך הוא צריך לכפר על חטאיו בדמי פרו, שיישפכו על המזבח ויחטאו אותו, ואיברי גופו הפנימיים של הפר ישרפו באש על המזבח, ועשנם, שיעלה השמימה לריח ניחות, יסמל את רצון נפשו להתגבר על יצרי גופו ולא לחטוא עוד.

זהו עיקר מעשה הכפרה. ראוי להדגיש: כפרה היא עשייה סמלית, שעיקרה הוא התהליך הנפשי המתחולל אצל אדם באמצעות המעשה הסמלי המחצין וממחיש את כוונותיו. זהו עיקרון בסיסי בתורת משה בכל תחומי החיים. אין להסתפק במחשבה, ברצייה מופשטת ובכוונה טובה. רק ההוצאה לפועל של הכוונה הטובה על ידי המעשה המגשים אותה, קובעת מציאות מתוקנת ומזכה אדם בגמול הראוי לו. קורבן "עולה" שחקלאי מקריב מעדרו הוא נתינה לה' מן היקר לו ביותר, שבו הוא משקיע את עבודתו, וממנו הוא מתפרנס ומפרנס את חיי כל בני ביתו, בלי לקבל בתמורה הנאה או תועלת במובן האנוכי. זוהי עשייה מרוממת ומטהרת, אם היא נעשית בכוונה זו. שביעות הרצון של האל מן הקורבן, המביע את רצון האדם להתקרב אליו, מקבלת בזאת את משמעותה הרוחנית מעבר למטפורה של הריח הניחות העולה ב"אפו". לפי הכתוב הקורבן "מרצה" את החטא. הפירוש הוא שה' "מתרצה" לסלוח לאדם המתחרט על חטאיו, ושואף להשתחרר מהם כדי להתמסר לעבודתו. סליחתו המקרבת את המקריב אליו, מוחקת את תודעת החטא של המקריב, כלומר מסלקת את רגש האשמה המכתיים את הנפש ומחליש אותה.

בהקשר זה ניתן דעתנו למשמעות המיוחדת שהמילה "רצון" מקבלת באמירה על שביעות הרצון ועל ריצוי החטא: לא כל מעשה שאדם עושה על דעת עצמו, כבחירתו, נחשב בהקשר זה כרצוני באמת. המעשה ייחשב

כרצוני רק אם הוא יעלה בקנה אחד עם רצון האל, הרוצה את הטוב מבחינת עצמו, שהוא הטוב לכול. בעוד שמעשה רע המנוגד לרצון האל הוא בעצם כניעה לכפייה יצרית. היות המעשה טוב בעיני ה' ומספק את צפייתו מן האדם היא אפוא "שביעות רצונו", ופשר הביטוי "לרצות עוון" הוא לתקן את הרוע שנגרם על ידי החטא בעשיית היפוכו הטוב תחתיו.

ואולם, בדברים אלה יש רק הסבר חלקי של עניין ה"כפרה". השאלה הנשאלת סתומה ומסתורית היא: כיצד דם הפר "מחטא" את המזבח ומוחה את חטאי מקריבו, ומהי משמעות העריכה של הראש והאיברים הפנימיים של הפר כסדרם על המזבח, רחוצים ומטוהרים לפני ה' לקראת שרפתם באש המטהרת. עומק הבעיה הוא הבנת תופעת החיים המתגלה ביכולת התנועה העצמית של גופים. מודעותו העצמית הפנימית של האדם קובעת שתופעת החיים היא זיקת גומלין בין הגוף המוחשי והנראה לעין, לבין כוח רוחני מניע שאינו חושני, אבל האדם מרגיש, חושב, יודע ומודע לו, כתודעת ה"אני" העצמי שלו. עיקרון רוחני זה הוא ה"נפש". מהו אפוא החיבור הסמוי מן העין בין הגוף לנפש בבעלי החיים, וביתר שאת אצל האדם בעל הנפש המודעת לעצמה בתוך סביבתה? מהי הנפש? מה מקורה? האם היא אחידה? כיצד היא מפעילה את הגוף? כיצד הגוף משפיע על הנפש? מהו הדמיון ומהו ההבדל בין נפש בעלי החיים לנפש האדם?

נפתח במשמעות המילה "קורבן", בחינת מעשה שהנפש עושה בגופה מתוך התכוונות לעצמה מעבר לחיבורה אל הגוף. על פי האטימולוגיה, מילה זו מציינת כל דבר שנתנתו מקרבת את נפש הנותן לנפשו של המקבל, שאליו הוא מכוון מתוך הרגשת תלות קיומית. חשוב לו לנותן שהמקבל יקבל את מתנתו, יחון אותו, ויקרב אותו אליו. ברור שהכוונה לנפש המקבל, שמעמדו גבוה ממעמד הנותן והנותן תלוי בו. על כן כדאי וראוי לנפש הנותן להיות קרובה לנפש המקבל. ברור שהכוונה בראש ובראשונה להתקרבות אל נפש האל, ושזו איננה קרבת מקום גופנית, אלא קרבת מעלה נפשית: קרובי האל, או קרובי המלך, הם "העומדים ראשונה במלכות". הם האישים הנאמנים שהמלך נותן בהם את אמונו כעושי דברו. הוא מוקיר אותם, רוצה את חברתם, מכבדם בכבודו, ומהנה אותם מטובו – השפע החומרי והרוחני שהוא משפיע עליהם כמלכם, ובאמצעותם על בני עמו.

משמעות המילה "קורבן" בתורת משה רחוקה אפוא מן המשמעות